

TEXTOS de PLATÓ

A. LECTURA PRÈVIA

1. L'al·legoria de la caverna

«—Mira, després d'això —vaig dir-li— compara la nostra naturalesa, pel que fa a l'educació o a la manca d'ella, amb el cas següent. Contempla uns homes en un habitacle sota terra, com en una caverna, que té un accés obert a contrallum al llarg de tota la cova. I al seu dedins aquells homes hi viuen, des d'infants, encadenats de cames i de braços, de manera que romanen en el mateix lloc i només veuen el que tenen davant, perquè la cadena no els permet de girar el cap. Tanmateix tenen la llum d'un foc que crema darrere d'ells, a certa distància i des de dalt. Entre el foc i els empresonats s'enfila un camí, i paral·lel a ell, imagina-t'hi bastida arran una paret com els barandats que els prestidigitadors posen davant del públic quan exhibeixen els seus jocs de mans.—Tot m'ho imagino així —va dir.

—Doncs ara afigura't uns homes que per darrere la paret porten atuells de tota mena, i que depassen el mur, i imatges i representacions d'animals, unes de ferro i altres de fusta, i tota llei d'objectes: com és natural, dels qui porten tot això, uns callaran i els altres aniran parlant.—Esmentes una imatge ben estranya —va dir— i uns empresonats no gens corrents.—Si són com nosaltres! —jo vaig fer-li— Perquè, ans que res, ¿creus que, de si mateixos i d'ells entre ells, aquests homes han vist res que no siguin les ombres que el foc projecta a la paret de la cova que ells tenen al davant?—Com haurien vist res més, forçats com estan a tenir el cap immòbil de per vida?—I què, dels objectes transportats? No hi hauran vist el mateix?—Sí. Què sinó?—Doncs si tinguessin la capacitat de dialogar entre ells, ¿no penses que es creurien anomenar els objectes reals en si mateixos quan anomenen les ombres que veuen?

—Indubtablement.—I què, si la presó tingués un ressò que vingués de dalt, ¿et creus que si algun dels qui passen parlava, ells no es pensarien que el qui parla és l'ombra que els transcorre pel davant?—Sí, s'ho pensarien, per Zeus! —va dir.

—Vet aquí, doncs —vaig fer jo— que uns homes així es creurien que la veritat no és altra cosa que les ombres d'aquelles obres l'artifici.— No se'n pot dubtar gens —va dir.

—Considera, en conseqüència —vaig proposar-li—, que els guareixen de la seva demència i que me'ls deslliguen de les cadenes. Si tals

coses passaven naturalment, tal com poden ser, sempre que un fos deslligat i de cop i volta me'l fessin redreçar i girar-se d'esquena, i caminar, i mirar la llum, quan fes tot això, es trobaria malament, els ulls li farien pampallugues i no podria contemplar les coses de les quals abans veia les ombres... Què et creus que diria quan algú li expliqués que fins aleshores havia mirat coses inexistentes, però que ara veia quelcom més proper al ser, i que hi veia més correctament perquè s'havia girat cap a ell, principalment si li anava mostrant el que passava i el forçés fent-li preguntes a respondre què és? ¿No veus que ell es trobaria en destret i que es pensaria que el que veia abans és més veritable que el que li ensenyen ara?—Sí, i molt —va dir.

—I si se l'obligués a mirar la llum mateixa, segurament que els ulls li farien mal i ell ho defugiria, i es tombaria cap a allò que pot mirar, convençut que en realitat és més clar que les coses que li mostren.— Això mateix —va dir.

—I si algú —vaig preguntar— l'arrossegues per aquell accés escarpat i costerut, i no el deixés anar abans d'haver-lo estirat fins on bat la llum del sol, ¿no li doluria que l'estrebessin i se n'empiparia, i, quan arribés a plena llum, el seu esclat li ompliria els ulls i no reeixiria a veure ni una de les veritats que ara esmentem?—No, no podria —va dir—, si més no de moment.—Perquè li'n mancaria el costum, si hagués de veure les coses de dalt. I, primer, el que veuria més fàcilment serien les ombres, i a continuació, reflectides en les aigües, les imatges dels homes i de les altres coses, i, finalment, les coses en si: d'aquestes, el que afiguraria més fàcilment foren, de nit, les que hi ha al cel, i el cel mateix, esguardant la llum dels astres i la de la lluna, i, posteriorment, de dia, el sol i la seva llum.—Sí, i tant!—I penso que al final, naturalment, podria mirar el sol, però no la seva aparició en les aigües o en alguna altra seu, sinó el sol en si i per si en la seva pròpia regió: podria contemplar-lo tal com és.—Això és forçós —exclamà.

—I aleshores ja estaria en condicions d'esbrinar d'ell que és el que produeix les estacions i els anys, i que és l'ordenador de tot en l'espai visible, i que, d'alguna manera, també és la causa de tot el que veien abans.—És evident —va concedir ell— que després de tot allò arribaria a aquesta conclusió.—Doncs, què? Quan es recordi de la seva primera estança, i del que allà sabia, i també dels seus companys de presó, ¿no et creus que ell es felicitarà del canvi i que els companys de presó li faran llàstima?—Sí, i molta.—Posem que entre ells hi hagués alguns honors i elogis mutus, i premis per al qui veiés més agudament el que passava, i recordés més tenaçment el que acostumava a succeir abans, o després, o simultàniament, i

d'aquí n'extragués la màxima capacitat per vaticinar el futur, ¿et sembla que, tot això, ho retindria amb afany i envejaria els qui entre ells regnen i gaudeixen d'honors, o bé que experimentaria allò d'Homer, i que preferiria més "treballar la terra i servir un home sense propietats" i patir el que fos abans de viure d'opinions i d'aquella altra manera?—Crec això últim —va dir—, que passaria per sofrir-ho tot abans de tornar a viure de l'altra manera.—Doncs ara fixa't bé en el que segueix —vaig dir jo—. Si aquest home davallés i tornés a seure en el mateix seient, ¿és que ara no tindria els ulls plens de tenebra, venint tot de sobte del sol?—Sí, ben plens —va dir. —I si hagués de tornar a discernir aquelles ombres i a discutir amb aquells encadenats de per vida, quan encara tingués els ulls ofuscats i no pogués fixar la mirada, per a la qual cosa necessitaria un cert temps, ¿no faria riure i es diria d'ell que ara torna amb els ulls malalts per haver pujat a dalt, i que no s'ho val ni tan sols provar de pujar-hi? I que aquell qui provés de deslligar-los i de portar-los amunt, si poguessin enxarpar-lo amb les mans i matar-lo, el matarien?—Sí, és clar —va dir.

—Tota aquesta imatge, estimat Glaucó —vaig dir-li—, cal que l'enllacis amb el que hem dit abans, la regió que ens és revelada per la vista, l'has de comparar amb l'estança de la presó, la llum del foc que hi ha en ella amb la força del sol, i si ara poses la pujada i la contemplació de les coses de dalt com un impuls de l'ànima cap a la regió de l'intel·ligible, no erraràs certament la meva expectació, ja que és aquesta la que vols sentir. El déu sap, com sigui, si eventualment respondrà a la veritat. El que, si més no jo, veig, ho veig així: al cim de tot el cognoscible, i encara amb un gran esforç, s'hi veu la idea del Bé. Ara, quan ha estat vista, se la reconeix a l'acte com a causa de tot el que és bell i recte, per tal com genera en el visible la llum i el sol, del qual ella depèn, i en l'intel·ligible per tal com crea ella sola com a senyora, la veritat i l'enteniment. I comprenc que el qui ha d'actuar assenyadament en privat o en públic, cal absolutament que contempli aquesta idea.»

PLATÓ, *La república*, llibre VII, 514-517

2. El mite d'Eros

Quan nasqué Afrodita, els déus celebraren un banquet i entre ells hi havia el fill de Metis, Poros. En acabar l'àpat, arribà Pobresa per pidolar -com era de preveure en ocasió d'un festí-, i s'estava al brancal de la porta. Poros, embriac de nèctar, ja que de vi encara

no n'hi havia, va penetrar al jardí de Zeus i, apesantit per la beguda, es va adormir. Pobresa, aleshores, empesa per la manca de recursos, imaginà de fer-se fer un fill per Poros i ajaient-se al seu costat va concebre l'Amor. Heus ací, també, la causa que l'Amor hagi esdevingut el seguidor i el servent d'Afrodita: perquè fou engendrat el dia de la festa del seu naixement i alhora perquè ell, de natural, és amant de la bellesa i Afrodita és bella.

»Així, doncs, l'Amor deu el seu tarannà a ser fill de Poros i de Pobresa: de primer, sempre és pobre i està ben lluny de ser delicat i bell com la majoria creuen; ben al contrari, és rude, brut, va descalç i no té casa. Dorm sempre a terra, sense llit, al llindar de les portes i a la vora dels camins, a la serena, i com que té la naturalesa de la seva mare, viu sempre en la indigència. Però, pel que té del seu pare, està a l'aguait d'allò que és bell i d'allò que és bo, perquè és viril, decidit, vehement i un caçador terrible que sempre està tramant alguna intriga; apassionat per la saviesa i ple d'enginy, tota la seva vida va perseguint la filosofia i és un gran xerraire, un entabanador i un sofista. La seva naturalesa no és ni la d'un mortal ni la d'un immortal, sinó que tan aviat floreix i està ple de vida com pot morir el mateix dia i, pel que s'assembla al seu pare, renéixer novament quan està en la plenitud dels seus recursos. Però allò que ha assolit se li esmuny sempre de mica en mica de les mans i així, l'Amor, mai no és ni pobre ni ric.

»A més, està al bell mig de la saviesa i de la ignorància. El que passa és això: cap déu no es dedica a filosofar ni desitja esdevenir savi, perquè ja ho és; i si hi ha algú altre que sigui savi, tampoc no vol filosofar, ni tampoc filosofen ni desitgen esdevenir savis els ignorants perquè, el mal de la ignorància és, precisament, aquest, creure's posseir bellesa, bondat i saviesa a bastament quan, de fet, se n'està mancat, i qui no creu estar mancat d'una cosa no desitja pas allò que creu que no li manca.

-Doncs, si no són ni els savis ni els ignorants, qui són, Diotima, els qui es dediquen a la filosofia?

-És evident -féu ella-; ho veuria fins i tot un infant: aquells qui es troben a mig camí entre els déus i els homes. I l'Amor serà un d'aquests. Ja que la saviesa

és una de les coses més belles i l'Amor és amor de la bellesa, cal que l'Amor sigui un filòsof i, pel fet de ser-ho, que es trobi entre el savi i l'ignorant. I la causa que així sigui rau en la seva naixença, perquè, per una banda, és fill d'un pare savi i ple de recursos, per l'altra d'una mare que no és sàvia i que, de recursos, no en posseeix cap. Aquesta és, doncs, estimat Sòcrates, la naturalesa d'aquest démon.

PLATÓ, *El banquet*, 204-204

B. TEXTOS PEL COMENTARI

1. Objectiu últim de la filosofia platònica

«Finalment vaig arribar a comprendre que tots els estats actuals estan mal governats. [...] Llavors em vaig sentir irresistiblement mogut a lloar la vertadera filosofia i a proclamar que només amb la seva llum es pot reconèixer on és la justícia en la vida privada i en la pública. Així, doncs, no acabaran els mals per als homes fins que no arribi al poder la raça dels filòsofs purs i autèntics o fins que els qui governen les ciutats es posin, per un especial favor diví, a filosofar d'una manera vertadera.»

PLATÓ, *Carta VII*, 125

2. La força de la paraula

«Si ho sabessis, Sòcrates! [Parla Gòrgies] Si tu sabessis que en certa manera la retòrica té a les seves mans tots els poders! [...] Si un orador i un metge arriben a una ciutat i han de disputar entre ells davant de l'Assemblea popular per veure quin dels dos resulta elegit com a metge, l'últim no serà tingut en compte de cap manera, i serà elegit, si s'ho proposa, l'home que posseeix la virtut de parlar bé. [...] No hi ha cap assumpte sobre el qual no pugui parlar amb més persuasió davant d'una multitud l'home eloqüent que el de

qualsevol professió. Tan gran i de tal condició és el poder d'aquest art [la retòrica].»

PLATÓ, *Gòrgies*, 457

3. Crítica de la democràcia

«Jo sostinc, com tots els altres grecs, que els atenesos són gent intel·ligent. Això no obstant, veig que quan estem reunits en l'Assemblea, si es tracta de construccions que la ciutat ha de fer, es crida els mestres de cases per demanar-los consell sobre les condicions de la construcció; si es tracta de navilis, els mestres d'aixa [...]. En allò en què es pensen que cal ésser un tècnic, procedeixen, doncs, així; tan aviat, però, com s'ha de deliberar sobre algun punt de l'administració general de la ciutat, s'aixequen per prendre part en el consell, tant el mestre de cases com el manyà, el baster, el comerciant, el navegant, el ric, el pobre, el noble i la gent del poble, i ningú no els tira en cara, com en el cas anterior, que mai no hagin estudiat [...] i s'emprenquin, així mateix, d'intervenir en la deliberació.»

PLATÓ. *Protàgores*, 319

4. Objecions a la Teoria de les Idees

- [...] Digues-me: ¿és que tu mateix fas la distinció de la qual parles separant d'una banda les idees en si mateixes i, de l'altra, les coses que participen d'aquestes idees? [...] ¿I què en dius, d'una idea de l'home separada de nosaltres i de tots aquells que són com nosaltres, una idea en si mateixa de l'home, o del foc, o de l'aigua?
- Moltes vegades, Parmènides –va dir [Sòcrates]– m'he trobat en la dificultat respecte a si calia afirmar això d'aquestes coses [...]
- I pel que fa a coses, Sòcrates, que podrien semblar ridícules, com ara el cabell, el fang, la brutícia o qualsevol altra cosa insignificant i menyspreable, et trobes també en la dificultat [...]

- De cap manera –va dir Sòcrates–. Pel que fa a les coses que veiem afirmo que existeixen. Tanmateix, el fet de pensar que n' existeix una idea seria massa extravagant.

PLATÓ, *Parmènides*, 130

5. L'amor platònic

«Perquè cal –digué– que aquell qui emprèn el bon camí cap a aquesta fita comenci des de jove a dirigir-se cap als cossos bells i, si el seu guia el condueix bé, a estimar de primer un sol cos, i engendrar en ell bells discursos; a comprendre, després, que la bellesa de qualsevol cos és germana de la d'un altre i que, si cal perseguir la bellesa en la forma, és una gran follia de no veure que la bellesa és una i la mateixa en tots els cossos; quan s'ha comprès això, cal ésser un enamorat de tots els cossos bells i procurar que minvi el desig ardent per un de sol, menyspreant-lo i considerant-lo de poc valor. Després, tenir per més valuosa la bellesa de l'ànima que no pas la del cos, o sigui que, si algú té un cos sense frescor, però posseeix una ànima sensible, en tingui prou amb això per estimar-lo [...] i que s'adoni que la bellesa del cos és un accident sense importància. Després dels comportaments cal conduir-lo a les ciències, perquè de nou en vegi la bellesa i, en contemplar-la en la totalitat dels éssers, no la contempla ja, com si fos un esclau, en un sol ésser i estimi només la bellesa d'un adolescent, d'un home o d'un comportament i que el seu esclavatge no el faci mediocre i mesquí; ans, dirigint la mirada a la immensa mar de la bellesa, aquesta contemplació li faci engendrar gran quantitat de discursos bells i magnífics en el camp sense límits de la filosofia, fins que, enfortit i en plena maduresa, contempla una certa ciència, única i de tal mena, que és la ciència d'una bellesa que descriuré tot seguit. Ara –digué–, intenta prestar-me la màxima atenció. Car aquell qui ha estat guiat fins aquí i instruït en els afers de l'amor i ha contemplat ordenadament les coses belles i en la forma deguda, quan s'apropi ja al terme de la iniciació amorosa, contemplarà, de sobte, quelcom d'una naturalesa meravellosament bella; allò, Sòcrates, allò per amor de què, justament, hem sofert tantes fatigues fins ara! De primer, existeix sempre, no neix ni mor, ni augmenta ni minva; després, no és en una part bell i en una altra lleig, ni en un moment sí i en un altre no, ni en un aspecte bell i en un altre lleig, ni bell per a uns i lleig per a uns altres; la seva bellesa no es mostrarà a aquell que la contempla ni en la forma, per exemple, d'un rostre ni d'unes mans ni de cap de les coses que

formen el cos, ni tampoc com un discurs ni com un saber ni com res que estigui en un altre, és a dir, en un ésser viu, ja sigui en la terra o en el cel, o en qualsevol altra cosa; sinó com una forma única que és sempre per si mateixa i en ella mateixa, mentre que les altres coses belles participen d'aquesta bellesa d'una manera tal, que el fet que les altres neixin i morin, a ella, en res no l'afecta, ni, per això, és més ni menys. Quan algú, doncs, partint d'aquestes realitats, s'eleva mitjançant el recte ús de l'amor entre nois, i comença a albirar aquella bellesa, podríem dir que gairebé ja arriba a terme. Car aquest és, justament, el recte camí per arribar-hi o per ésser-hi conduït per un altre; començant per les coses belles d'aquest món i tenint per nord aquella bellesa, cal elevar-se sense parar, com si ens servíssim de graons: d'un sol cos bell a dos, de dos a tots els cossos bells, d'aquests als bells comportaments, després a les belles ciències, fins a assolir, partint d'aquestes, aquella ciència que no és més que la ciència de la bellesa que et deia i, finalment, conèixer allò que és bell per si mateix. Aquest és el moment de la vida, estimat Sòcrates –digué l'estrangera de Mantinea–, en què més que en cap altre, la vida de l'home val la pena d'ésser viscuda: el moment en què contempla la mateixa bellesa.»

PLATÓ, *El banquet*, 210-211

6. Idees i coses

6A. «–Veges, ara –reprengué Sòcrates–, si això és com ho dic. ¿Afirmem que hi ha allò que és igual, no vull dir un tros de fusta igual que un altre ni un roc igual que un altre ni res d'aquesta mena, sinó una cosa diferent de totes elles, l'igual en si? ¿Sostindrem que existeix o no?»

–Ho sostindrem, per Zeus –féu Símmies–, però ja és prou estrany.

–¿Tenim la noció d'allò que és en ell mateix?»

–Ben cert –va respondre ell.

–D'on traiem aquesta noció? No serà d'on dèiem ara? En veure dos trossos de fusta, uns rocs, o altres coses, a partir d'elles ¿no ens ha vingut al pensament aquell «igual» distint d'elles? O no et sembla distint? Considera-ho també així. ¿No passa que rocs iguals o trossos de fusta iguals, de vegades a uns els semblen iguals i als altres no?»

–Ben cert.

–Què, doncs? ¿Serà possible que els iguals mateixos et semblin desiguals o la igualtat desigualtat?

–De cap manera, Sòcrates.

–Perquè no són el mateix –féu ell– aqueixes coses iguals i allò que és igual en si [...]. Estem d'acord, doncs, que en veure algú una cosa i pensar que allò que està mirant vol assemblar-se a una altra de les coses que són, però li manca quelcom i no pot ésser igual, ans li és inferior [...]. ¿No ens ha passat el mateix també a nosaltres amb les coses iguals i allò que és igual en ell mateix? [...] Calia, doncs, que prèviament haguéssim conegut l'igual abans d'aquell instant en què, en veure per primera vegada unes coses iguals, hem pensat que totes elles tendien a ésser com l'igual, però no hi arribaven.»

PLATÓ, *Fedó*, 74

6B. Doncs bé, el qui creu que hi ha coses belles, però no creu en la Bellesa en si ni és capaç de seguir el qui mena cap al coneixement d'aquesta, ¿et sembla que viu somniant, o despert? Examina. ¿No consisteix el somniar en el fet que, sigui mentre hom dorm o bé quan s'ha despertat, es pren allò que s'assembla a quelcom, no per semblant, sinó com allò a què s'assembla?

PLATÓ, *República*, 476

7. La participació

-Opines, segons dius, que hi ha unes idees que donen nom a les coses que participen d'elles, com ara són semblants les coses que participen de semblança, grans les que participen de la grandària, belles i justes les que participen de la bellesa i de la justícia?

-Exactament, digué Sòcrates.

-Aleshores, de què participa cada cosa, de tota la idea, o bé d'una part? O hi pot haver, a més

d'aquestes, alguna altra mena de participació?

-Ja em diràs respongué.

-Així, què opines? En totes i cadascuna de les coses hi ha la idea tota sencera, encara que aquesta és única, o què?

-Quin impediment hi ha, Parmènides? digué Sòcrates.

-Així doncs, encara que és única i la mateixa, al mateix temps es trobarà tota sencera en moltes coses individuals, i d'aquesta

manera pot trobar-se separada d'ella mateixa.

-No, digué, és, si de cas, com ara el dia, que encara que és únic i el mateix, a l'ensem és en molts llocs, i no està pas, ni de bon tros, separat d'ell mateix: doncs igualment cadascuna de les idees, tot i que és única, pot estar ella mateixa en totes les coses.

PLATÓ, *Parmènides*, 130-131

8. La reminiscència

«Però recordar els Ens a partir de les coses d'aquí no és fàcil per a qualsevol ànima, ni per a les que van veure només fugaçment el d'enllà del cel, ni per a les que, quan van haver caigut aquí van tenir la desgràcia d'ensopegar amb males companyies que les tombaren a la injustícia i al fet que les posseís l'oblit de tot el sagrat que allà havien vist. En resten certament algunes que tenen un record suficient: aquestes, cada vegada que veuen una cosa semblant a les d'allà queden com esbalaïdes, i ja no estan més en elles.

PLATÓ, *Fedre*, 250

9. La Idea de Bé

«Això, doncs, allò que proporciona la veritat a l'intel·ligible i la potència al sabedor és la idea del bé, però per tal com ella en últim terme, és causa de la veritat com a realitat sabuda, pensaràs correctament només si per belles que siguin les dues coses, el saber i la veritat, pensés que la idea del bé és distinta i més bella que elles dues. [...] A l'intel·ligible no solament el ser sabut li advé del bé, sinó que també del bé té el ser i l'essència, encara que el bé en si no és el ser, sinó que li és més amunt i el supera en poder i dignitat.»

PLATÓ, *República*, 508

10. El Demiürg i la constitució del Cosmos

«Però cal, encara, tractant-se del Cosmos, preguntar-se segons quin dels dos models l'ha fet aquell que l'ha forjat, si ho ha fet segons el model que és idèntic a si mateix i uniforme, o si ho ha fet segons el model generat o nascut. Ara bé: si el Cosmos és bell i el

Demiürg és bo, és evident que fita el seu esguard en el model etern.»

PLATÓ, *Timeu*, 28

ESQUEMA DE PLATÓ

1. Context sociopolític del qual neix la filosofia de Plató
2. Sofistes, Sòcrates i Plató
3. La finalitat política de la filosofia platònica: crítica de la democràcia
4. La teoria de les Idees: enfront del relativisme, hi ha valors absoluts
5. Naturalesa de les Idees
6. El dualisme platònic: el món de les Idees i món de les coses, l'al·legoria de la caverna
7. La reminiscència
8. La relació entre les Idees i les coses: la participació
9. L'ésser humà: entre el sensible i l'intel·ligible
10. Les parts de l'ànima i les virtuts
11. La societat humana: la ciutat ideal